

ਕਥਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸੁਤਨ ਕੀ

(ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਈ ਦੁੱਨਾ ਸਿੰਘ ਹੰਡੂਰੀਆ)

ਦੋਹਰਾ : ਜੋ ਜੋ ਬੀਤੀ ਕਹਤ ਹੋਂ, ਗੁਰ ਚਰਨਨ ਧਰਿ ਧਿਆਨ।

ਮੈਂ ਬਾਲਕ ਲਘੁ ਮਤਿ ਸੁ ਮਮ, ਕਥਾ ਰਚੀ ਸੋ ਜਾਨ।1।

ਗੀਆ ਮਾਲਤੀ :

ਸ੍ਰੀ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੋਗਵਰ ਸਿੰਘ ਬਹੁਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਭਨੰ।

ਦੁਨਾ ਸਿੰਘ ਤਖਾਣ ਸਿੰਘ ਹੰਡੂਰ ਬਾਸੀ ਤਾ ਗਨੰ।

ਸਭ ਏਕ ਦਾਸੀ-ਪੰਜ ਥੇ, ਚਮਕੌਰ ਤੇ ਯਹ ਦੂੈ ਹਟੇ।

ਦੁਨਾ ਸਿੰਘ ਜੋ ਏਕ ਦਾਸੀ, ਤਿਸੀ ਭਾਜੜ ਮੈਂ ਸਟੈ।2।

ਦੋਹਰਾ : ਤਹਾਂ ਖੇਲ ਐਸੇ ਭਯੋ ਮੋ ਪੈ ਕਹਯੋ ਨ ਜਾਇ।

ਬਹੁਰੋ ਕਥਾ ਸੁ ਕਹਤ ਹੂੰ, ਸੰਤ ਸੁਨਹੁ ਮਨ ਲਾਇ।3।

ਚੌਪਈ : ਇਕ ਸੱਕਾ ਹਿੰਦੂ ਤਹਿ ਆਈ। ਤੁਰਕ ਜੋਰ ਤਿਹ ਜਨਮ ਵਟਾਹੀ।

ਕੁੰਮੇ ਤੇ ਕੀਮਾ ਤਿਹ ਕੀਨਾ। ਤਿਸਹੀ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਬਾਸਾ ਲੀਨਾ।4।

ਤਹਾਂ ਏਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰਹੈ। 'ਲੱਛਮੀ' ਨਾਮ ਤਾਸ ਜਗ ਕਹੈ।

ਵਹੁ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਿ ਹਮੈਂ ਜਿਵਾਵੈਂ।

ਤਿਸ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈਂ ਆਪ ਲਯਾਵੈਂ।5।

ਦੋਹਰਾ : ਦੁਇ ਮੋਹਰ ਕੀ ਆਰਸੀ, ਪੰਚ ਚੂੜੀਆਂ ਸਾਥ।

ਤਿਸੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕੋ ਦਈ, ਜੋ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਹ ਖਾਤ।6।

ਰੁਪਯਾ ਪਾਂਚ ਸੈ ਤਿਸ ਦਯੋ, 'ਕੀਮਾ' ਨਾਮ ਜੁ ਆਹਿ।

ਤਿਨਹੁ ਜੁ ਮਸਕਤ ਟੇਕ ਕੈ, ਲੀਨਾ ਤਬਹਿ ਉਠਾਹਿੰ।7।

ਚੌਪਈ : ਅਬੈ ਇਕ ਕਥਾ ਅਵਰ ਜਨਾਉਂ। ਜੋ ਜੋ ਬੀਤੀ ਸਭੈ ਸੁਨਾਉਂ।

ਦੋਇ ਮਸੰਦ ਸਹੇੜੀ ਰਹੈ। ਇਕ ਦਰਬਾਰੀ, ਧੂਮਾ ਕਹੈ।8।

ਸੌਰਠਾ : ਤਿਨੈ ਸੁਨੀ ਯਹ ਬਾਤ, ਤਹਾਂ ਖੇਡ ਐਸੇ ਭਯੋ।

ਆਯੋ ਤਿਤਹੀ ਧਾਇ, ਜੋ ਕਿਤਹੂੰ ਕੋਊ ਪਾਈਐ।9।

ਏਕ ਲਾਲ ਜੋ ਮਿਲ ਹੈ ਆਈ।

ਤਉ ਹਮਰੀ ਸਥ ਬਿਧਿ ਬਨ ਜਾਈ।

ਮਗ ਸੇਂ ਸੱਕਾ ਮਿਲਯੋਂ ਸੁ ਜਾਕੋ।
ਤਿਸ ਪ੍ਰਤਿ ਪੂਛਯੋ ਨਾਮ ਸੁ ਤਾਂ ਕੋ॥10॥

ਤਉ ਸੱਕੇ ਯਹ ਬਾਤ ਚਲਾਈ।
ਤੁਮ ਕਿਮ ਪੂਛਤ ਬਾਤ ਜਨਾਈ।
ਤਿਨਹਿ ਕਹਯੋ ਹਮ ਉਨ ਕੇ ਦਾਸਾ।
ਮਸੰਦ ਨਾਮ ਜਗ ਮਾਹੇ ਬਾਸਾ॥11॥

ਪਰਹਾ : ਵੂਡ ਭਾਲ ਜੋ ਕੀਨੇ ਸਭ ਹੀ ਏਕਠੇ।
ਪੁਰ ਅਨੰਦ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਹਿ ਬਸੈ ਤਹਿ ਨੇਕਠੇ।
ਤਬਹਿ ਮਾਸਕੀ ਕਹੈ, ਅਬੈ ਤੁਮ ਜਾਨਯੋ।
ਲੈ ਆਓ ਗ੍ਰਿਹ, ਮਾਹਿ ਦੇਖਿ ਬਿਗਸਾਨਯੋ॥12॥

ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋ ਸੀਸ ਟੇਕ ਤਬ ਏਹੁ ਕਹੀ—
‘ਚਲੋ ਹਮਾਰੀ ਮਾਤ! ਨੇਤ ਬਿਧਿ ਯਹ ਸਹੀ।
ਤਬੈ ਭਈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਿਲਯੋ ਤਹਿ ਆਇਕੈ।
ਪੂਛੀ ਸਗਲੀ ਬਾਤ, ਕਹੀ ਸਮਝਾਇਕੈ॥13॥

ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਰੁ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਏਕ ਘੋੜੇ ਪੈ ਚਢੇ।
ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੂ ਪਾਇ ਖੁਰਜੀ, ਅਵਰ ਘੋੜੇ ਪੈ ਪਢੇ।
ਚਮਕੌਰ ਤੇ ਜਬ ਗਏ ਚੌਤੇ, ਦੁਸ਼ਟ ਕੇ ਮਨ ਯਹ ਭਈ।
‘ਯਹ ਦੂਬ ਹਮਰੇ ਹਾਥ ਆਯੋ’, ਮੋੜ ਤਬ ਘਰ ਕੋ ਲਈ॥14॥

ਸੋਰਠਾ : ਦੁਸ਼ਟ ਚਿਤ ਭਰਮਾਇ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋ ਇਮ ਕਹੈ—
‘ਤੁਰਕ ਜੋ ਉਤਰੇ ਆਇ, ਰੋਪੜ ਤੀਰ ਜੁ ਯਹ ਸੁਨੀ॥15॥

ਹਮਰਾ ਚਾਰਾ ਨਾਹਿ, ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਮਨ ਸੋ ਕਹਉ।
ਆਗੇ ਧਰਹੁ ਨ ਪਾਇ, ਲੇ ਜਾਵਹਿਗੇ ਪਕਰਿ ਤੁਮ’॥16॥

‘ਚਮਕੌਰਹਿ ਪਹੁੰਚਾਉ’—ਮਾਤਾ ਜੀ ਐਸੋ ਕਹਯੋ।
ਡੇਰਾ ਆਵੈ ਤਾਂਹਿ, ਬਹੁਰਿ ਜਾਨ ਨਹਿ ਪਾਵਹੋ॥17॥

1. ਇਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਥੇ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

- ਦੋਹਰਾ : ਤਬ ਮਾਤਾ ਬਿਲਖੀ ਭਈ, ਜਿਉਂ ਜਾਨਉਂ ਤਿਉਂ ਕੀਨ।
ਤਬ ਦੁਸ਼ਟਾਤਮ ਯਹ ਕਹੀ, 'ਮਮ ਗ੍ਰਿਹਿ ਚਲਉ ਪ੍ਰਬੀਨ'।18।
- ਚੌਪਈ : 'ਜਬ ਤੁਰਕ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਜਾਵੈਂ। ਤਬ ਹਮ ਤੁਮ ਕੋ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਵੈ'।
ਇਸ ਕਹਕੈ ਤਬ ਘਰ ਲੈ ਆਯੋ। ਭਈ ਰੈਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਾਯੋ।19।
- ਦੋਹਰਾ : ਲਹੇਰ ਕੀ ਰੋਟੀ ਕਰੀ, ਮਸਰੀ ਕੀ ਕਰੀ ਦਾਲ।
ਥਾਲੀ ਮਾਂਹਿ ਸੁ ਪਾਇਕੈ, ਲੈ ਆਯੋ ਤਤਕਾਲ।20।
- ਚੌਪਈ : ਸੋ ਰੋਟੀ ਐਸੀ ਕਰ ਲਯਾਯੋ। ਹਮਰੇ ਕਾਗ ਨ ਕੂਕਰ ਖਾਯੋ।
ਤਬ ਮਾਤਾ ਐਸੋ ਬਿਲਖਾਨੀ। ਭੂਖੋ 'ਕੁਇਰ' ਦੇਖ ਕੁਮਲਾਨੀ।21। ਥੱਚ
- ਦੋਹਰਾ : ਮਾਤਾ ਜੀ ਐਸੋ ਕਹਯੋ, ਮੁਹਰ ਏਕ ਲੈ ਜਾਹੁ।
ਜੋ ਪਕਵਾਨ ਤੁਮ ਦੇਖਹੋ, ਸੋ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲੈ ਆਹੁ।22।
- ਸੋਰਠਾ : ਪਤਾਸੇ ਸੇਰ ਦੁਇ ਆਹ, ਲੈ ਆਯੋ ਮਸੰਦ ਤਬ।
ਕਛੁਕ ਛਕੇ ਤਿਸ ਮਾਂਹਿ, ਅਵਰ ਰਹੈ ਤਿਸ ਠੌਰ ਹੀ।23।
- ਸੋਰਠਾ : ਦੁਸ਼ਟ ਚਿਤ ਕੁਧਰਮ, ਟਹਿਲ ਨ ਕੀਨੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿਉਂ।
ਅਥੈ ਸੁਨਾਉਂ ਅਉਰ, ਜੋ ਜੋ ਆਗੈ ਕਰਤ ਹੈਂ।24।
- ਚੌਪਈ : ਭਈ ਰੈਨ ਖੁਰਜੀ ਤਿਨ ਲੀਨੀ। ਜਾ ਕਰ ਚੋਏ ਮਹਿ ਗੱਡ ਦੀਨੀ।
ਮੁੜ ਆਯੋ ਤਬ ਅਪਨੇ ਦਵਾਰਾ। ਭਈ 'ਭੋਰ' ਤਬ ਫੇਰ ਸਿਧਾਰਾ।25।
- ਸਵੇਰ
- ਦੋਹਰਾ : ਦਬ ਆਏ ਸੂਕੀ ਨਦੀ, ਨੀਰ ਵਹਯੋ ਤਹਿੰ ਆਇ।
ਜਿਸ ਕੀ ਵਸਤੁ ਸੁ ਤਿਨ ਲਈ, ਮਸੰਦ ਮੁਏ ਪਛਤਾਇ।26।
- ਸੋਰਠਾ : ਦੁੰਡ ਰਹੇ ਵਾਂ ਠੌਰ, ਖੁਰਜੀ ਕਹੂੰ ਨ ਪਾਈਆ।
ਕਾਰਣ ਭਯੋ ਸੁ ਔਰ, ਤਿਸੀ ਥਾਂਇ 'ਗਾਯਬ' ਭਈ।27। ਗੁੰਮ
- ਸਵੈਯਾ ਅੰਤਰਗਤਾ ਮਦਰਾ :
ਸੋਚ ਭਯੋ ਤਬ ਯੋਂ ਮਨ ਮੈਂ ਕਿਤ ਠੌਰ ਗਈ ਮਮ ਚਿਤ ਪਰੈਂ।
ਭੂਲ ਗਏ ਤਹਿ ਠੌਰ ਦਬੇ; ਨਹਿੰ ਆਪਨ ਹੀ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਂਹਿ ਪਰੈਂ।

ਯੋਂ ਚਿਤ ਮੈਂ ਅਬ ਆਵਤ ਹੈ; ਤਿਨ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਅਬ ਦੂਰ ਕਰੈ।
ਜੁ ਅਬ ਕਾਜ ਨਹੀਂ ਇਨ ਤੇ; ਅਬ ਦੂਰ ਕਵੈਂ ਘਰ ਤੇ ਸੁ ਲਰੈ।28।

ਦੋਹਰਾ : ਤਬ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈਂ ਐਸੇ ਕਰੈ; 'ਈਹਾਂ ਖੁਰਜੀ ਨਾਹਿ।
ਕੋ ਜਾਨੈ ਕਿਨ ਗਹਿ ਲਈ; ਹਮ ਕੋ ਸੋਝੀ ਨਾਹਿ।'29।

ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਯਹ ਕਹਯੋ; ਭਲੀ ਹੂਈ ਦੇਹੁ ਜਾਨ।
ਜੋ ਹਮ ਬਚੇ ਤੋ ਕਿਆ ਕਮੀ; ਮਾਯਾ ਹਮ ਤੇ ਆਨ।30।

ਤਬ ਮਸੰਦ ਐਸੇ ਕਰੈ; ਹਮ ਕੋ ਤੁਹਮਤ ਦੇਹਿੰ।
ਹਮ ਘਰ ਤੇ ਤੂੰ ਜਾਹਿ ਅਬ; ਹਮ ਸੋਂ ਕੈਸਾ ਨੇਹੁ।31।

ਚੌਪਈ : ਤਬੈ ਦੁਸ਼ਟ ਗਹਿ ਬਾਹਿਰੋਂ ਲੀਨੀ। ਪਕਰ ਕਰੋਂ ਗ੍ਰਹਿ ਬਾਹਰ ਕੀਨੀ।
ਮੰਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿਨ ਤਬ ਲਾਗਯੋ। ਦੇ ਪੱਕੇ ਬਾਹਰ ਤਬ ਕਾਢਯੋ।32।

ਤਬ ਮਾਤਾ ਸਿਮਰਨ ਮਨ ਕਰੈ।
ਬਿਧਨਾ ਲੇਖ ਲਿਖਾ ਨਹਿੰ ਟਰੈ।
ਜਿਵ ਬਿਧਿ ਲਿਖੀ ਤਿਵੈਂ ਅਬ ਭਈ।
ਨਹੀਂ ਹੋਤ ਚਾਰਾ ਕਛੁ ਦਈ।33।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਰੋਵਹਿ ਬਿਲਲਾਵਹਿੰ।
ਨੇਤ੍ਰਹੁੰ ਤੇ ਜਲ ਭਰ ਭਰ ਲਯਾਵਹਿੰ।
ਬਹੁਰ ਤਿਨੈ ਪ੍ਰਤਿ ਐਸੇ ਕਰੈ।
ਮਮ ਪੁਤ੍ਰਨ ਕੋ ਰਾਖਿਅਹੁ ਅਰੈ।34।

ਸੋਰਠਾ : ਜਬੈ ਬਾਤ ਕਹੀ ਮਾਇ, ਤਬੈ ਕਾਢ ਘਰ ਤੇ ਦਏ।
ਲੀਨੇ ਤਖਤ ਅੜਾਇ, ਕੋਊ ਵੜਨ ਨ ਦੇਵਹੀ।35।

ਦੋਹਰਾ : ਆਗੈ ਹਮ ਗੁਰਸਿਖ ਤੁਮ, ਮਸਤਕ ਟੇਕਹੁ ਆਇ।
ਅਬ ਤੁਮ ਕੋ ਹਮ ਟੇਕਤੇ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ।36।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਿਨਤੀ ਕਰੀ, ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਮਾਨੀ ਬਾਤ।
ਤਬ ਮਾਤਾ ਨਿਜ ਸੁਤਨ ਕਉ, ਕਹਤ ਭਈ ਬਿਖਯਾਤ।37।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਐਸੇ ਕਹੈ, ਸੁਨਹੁ ਪੁਤ੍ਰ ਸੁਭ ਗਯਾਨ।
ਜਾਇ ਪੰਚਾਯਤ ਸ਼ਰਣਿ ਗਹੁ, ਦਯਾ ਜਿ ਕਿਨਹੂੰ ਆਨ।38।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਾ ਬਚਨ ਮੰਨ; ਗਹੀ ਸ਼ਰਣ ਤਿਨ ਜਾਇ।
ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਮਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਈ; ਤਿਸੈ ਉਖੇੜੀ ਮਾਹਿੰ।39।

ਚੌਪਈ: ਨਗਰਹੂੰ ਕਾਢਿ ਬਾਹਰ ਤਹਿੰ ਦਏ। ਜਾ ਕੀਕਰ ਕੇ ਹੇਠ ਜੁ ਬਹੇ।
ਮਹਲ ਮਾੜੀਆਂ ਛੋਡਿ ਸਿਧਾਏ। ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਹਮ ਆਗੈ ਆਏ।40।

ਦੋਹਰਾ: ਕੀਕਰ ਹੇਠ ਜੁ ਬੈਠ ਕੇ; ਰੁਦਨ ਕੀਯੋ ਮਨ ਆਇ।
ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ! ਅਬ ਕੋ ਨਹੀਂ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ।41।

ਚੌਪਈ: ਇਕ ਤਖਾਣ ਸਿਖ ਤਹਿੰ ਆਯੋ। ਤਿਨ ਮਾਤਾ ਸਿਉਂ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।
'ਜੋ ਮੋਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰ ਦੇਤਾ। ਤੋਂ ਹੈਂ ਕਾਢਿ ਰਾਤ ਕੋ ਲੇਤਾ।42।

ਦੋਹਰਾ: ਅਬ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ, ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸੁਤ ਏਹੁ।
ਤੁਮ ਕੋ ਰਾਖੋਂ ਕਵਨ ਬਿਧਿ, ਸੋਈ ਭਾਖਿ ਕਰੇਹੁ।43।

ਤਿਨੈ ਸਿਖ ਜਬ ਯਹ ਕਹਯੋ, ਧੀਰਜ ਟੁਟ ਗਯੋ।
ਆਗੈ ਕਛੁ ਕੁ ਆਸ ਥੀ, ਐਸੇ ਕਾਜ ਭਯੋ।44।

ਚੌਪਈ: ਤਬੈ ਦੁਸ਼ਟ ਮਨ ਐਸੇ ਆਈ।
ਜਾਇ ਮੁਰਿੰਡੇ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਈ।
ਦੁਇ ਪਠਾਣ ਚੜ੍ਹਿ ਆਏ ਤਬਹੀ।
ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਉ ਪ੍ਰਛਯੋ ਜਬਹੀ।45।

'ਤੂੰ ਹੈਂ ਕਵਨ ਏਹ ਕਾਕੇ ਤਾਤਾ। ਸਾਚ ਕਹੋ ਤੁਮ ਹਮ ਸੋਂ ਬਾਤਾ।
'ਮੈਂ ਜੁ ਧੀਵਰੀ ਸੁਤ ਯਹ ਮੇਰੇ।' ਕੂਰ ਕਹੋਂ ਯਹ ਸੁਤ ਨਹਿੰ ਤੇਰੇ।46।

ਸੋਰਠਾ: ਧੀਵਰ ਸੁਤ ਯਹ ਨਾਹਿ; ਏ ਹੈਂ ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਕੇ।
ਹੀਰਾ ਰੂੜੀ ਮਾਹਿ, ਪਰਯੋ ਦਮਕ ਤੈਸੇ ਕਰੈ।47।

ਦੋਹਰਾ: ਮੈਂ ਜੁ ਧੀਵਰੀ ਗੁਰੂ ਕੀ; ਪੋਤੇ ਮੇਰੇ ਆਹਿ।
ਤਿਨਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਿਉਂ; ਸੁੰਦਰ ਭਏ ਸੁਥਾਇ।48।

ਚੋਪਈ : ਤਬ ਮਸੰਦ ਐਸੇ ਫੁਨ ਕਹੈ।

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਏਹ ਮਾਤਾ ਅਹੈ।

ਦੁਇ ਸੁਤ ਹੈਂ ਯੇ ਤਿਨ ਕੇ ਮਾਨਹੁ।

ਚੋਰ ਢੋਰ ਤੁਮਰੇ ਯਹ ਜਾਨਹੁ।49।

ਮਸੰਦ ਸਉਪਿ ਜਬ ਘਰ ਕੋ ਗਯੋ। ਘੋੜੇ ਆਨ ਤਬੈ ਤਿਨ ਦਯੋ।

ਬੋਰੀ ਲੈ ਮਸੰਦ ਤਬ ਆਯੋ। ਪਕਰਿ ਕੁਇਰ ਤਿਸ ਬੀਚ ਸਮਾਯੋ।50।

ਗੀਆ ਮਾਲਤੀ :

ਫਿਰ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤਹਿ ਪਾਇ ਬੋਰੀ ਮੈਂ ਲਏ।

ਉਪਰ ਸੁ ਘੋੜੇ ਲਾਦ ਕੈ; ਤਿਨ ਬਹੁਰ ਆਗੈ ਕਰ ਲਏ।

ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਪਕੜਿ ਲੀਨੀ ਕਟਿ ਸੁ 'ਰਜੁ' ਬਾਧੀ ਦਈ। ਰੱਸੀ

ਤੋਬਰ ਸੁ ਮਿਰਚਨ ਚਾੜ੍ਹ ਕੈ, ਮੁਹਿ ਬਾਧ ਘੋੜੇ ਪੈ ਲਈ।

ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਫਤੇ ਸਿੰਘ, ਬਾਲਕੂ ਸੁ ਦੈ ਭਲੇ।

ਸੰਗ ਮਾਤ ਸੁ ਚਲੇ ਭ੍ਰਾਤੈ, ਤਯਾਗ ਘਰ ਕੋ ਉਠ ਚਲੇ।

ਸਹੇੜੀ ਸੋਂ ਤੁਰਕਨ ਆਇ ਪਕੜੇ, ਰੁਦਨ ਕਰਤੇ ਜਾਵਹੀ।

ਦੁਸ਼ਟ ਖਾਨ ਨ ਪਾਨ ਦੇਵਹਿ, ਕਸ਼ਟ ਦੇਹਿ ਦੁਖਾਵਹੀ।51।

ਸਵੈਯਾ : ਜਾਇ ਸੀਰੰਦ ਵੜੇ ਜਬਹੀ, ਤਬ ਆਨ ਸੁ ਪੀਪਲ ਹੇਠ ਬਿਠਾਏ।

ਪੂਛ ਰਹੇ ਯਹ ਕੌਨ ਸੁ ਬਾਲਕ, ਤੋਹਿ ਜੁ ਗੋਦ ਮੈਂ ਕਾਹਿ ਛਿਪਾਏ।

ਦੇਖਨ ਦੇਹੁ ਇਨੈ ਹਮ ਕੋ, ਤਬਹੀ ਸੋ ਬਾਲ ਸੁ ਤਾਹਿ ਦਿਖਾਏ।

ਮਾਤਹਿ ਯਾਹਿ ਕਹੀ ਮੁਖ ਸੋ, 'ਹਮ ਧੀਵਰ ਹੈਂ ਤੁਹਿ ਆਖ ਸੁਨਾਏ।'52।

ਸੋਰਠਾ : ਏ ਧੀਵਰ ਕੇ ਨਾਹਿ, ਏ ਰਜ-ਬੰਸੀ 'ਕੁਇਰ' ਹੈਂ।

ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ

ਸੁਇਨਾ ਪੀਤਲ ਨਾਹਿ, ਸੁਇਨੇ ਕੋ ਪੀਤਲ ਕਹੈ।53।

1. ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਐਸਾ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ।
ਸੁਣੀ-ਸੁਣਾਈ ਗੱਲ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁੱਨਾ ਸਿੰਘ ਲਿਖਾਰੀ ਤਾਂ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਹੀ ਵੱਖ
ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਤਿਨਕੋ ਤੁਰਕ ਡਰਾਹਿ, ਕੋਊ ਗੁਲੇਲੇ ਸਾਧਕੈ।
ਹੁਦਨ ਕਰਹਿ ਬਿਲਲਾਹਿ, ਦੀਨ ਹੁਇ ਬਿਨਤੀ ਕਰੈ।54।

ਤਬ ਮਾਤਾ ਨਿਜ ਸੁਤਨ ਕੋ, ਐਸੋ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ।
ਸ਼ਹਿਰ ਜੁ ਹਿੰਦੂ ਬਸਤ ਹੈ, ਤੁਮ ਕੋ ਲੇਹੁ ਛੁਡਾਇ।55।

ਅੜਿਲ: ਆਜ ਦਿਵਸ ਹੋ ਯਾਹਿ, ਕਾਲ ਛੁਡਾਇ ਹੈ।
ਚਾਰ ਵਰਣ ਜੁ ਵਸਾਹਿ, ਤਰਸ ਮਨ ਆਇ ਹੈ।
ਜਾਮਨ ਹਮਰੇ ਹੋਇੰ ਯਹ ਦਰਬ ਚੁਕਾਇ ਹੈ।
ਹੋ ਤਬ ਅਨੰਦ ਮਨ ਹੋਇ, ਨਾਮ ਧਿਆਇ ਹੈ।56।

ਚੌਪਈ: ਸੁੱਚਾਨੰਦ ਤਬ ਦੇਖਨ ਆਯੋ।
ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਮਨਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।
ਹੋ ਪੁਤ੍ਰਹੁ! ਅਬ ਡਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ।
ਅਬਹਿ ਛੁਡਾਇ ਲੇਨ ਤੁਮ ਸੋਈ।57।

ਜਿਸ ਕਾ ਟਿੱਕਾ ਹਮ ਗ੍ਰਿਹ ਆਯੋ। ਸੁੱਚਾਨੰਦ ਸੋ ਦਯਿ ਪਠਾਯੋ।
ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਿਰ ਨੀਚਾ ਕੀਨਾ। ਝੂਠਾਨੰਦਹਿ ਯਹ ਕਹਿ ਦੀਨਾ।58।

ਦੋਹਰਾ: ਜਬ ਟਿੱਕਾ ਤੁਮ ਗ੍ਰਿਹ ਗਯੋ, ਤੁਮਹਿ ਸੋ ਮੋੜਿ ਦਯੋ।
'ਧਾਨ ਮਲੇਛਹਿ ਖਾਤਰੋ' ਹਮ ਕੋ ਏਹੁ ਕਹਯੋ।59।

ਚੌਪਈ: ਤਬ ਤੁਮ ਟਿੱਕਾ ਦਿਓ ਹਟਾਈ। ਅਬ ਮਲੇਛ ਗ੍ਰਿਹ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਆਈ ?
ਝੂਠੇ ਕੇ ਮਨ ਖੁਨਸ ਜਬੀ ਕੀ, ਤੁਰਕਨ ਪਾਸ ਪੁਕਾਰਿਓ ਤਬਹੀ।60।

ਚੌਪਈ: ਸਾਮ੍ਹੇ ਖੂਨ ਹਾਥ ਤੁਮ ਆਏ।
ਵੇ ਛਲੀਏ ਛਲ ਗਏ ਸਿਧਾਏ।
ਉਨਕੋ ਬਦਲੇ ਅਬ ਤੁਮ ਲੀਜਹੁ।
ਇਨਕੋ ਸੀਸ ਜੁਦੇ ਤੁਮ ਕੀਜਹੁ।61।

ਨੀਕੇ ਬਾਲਕ ਤੁਮ ਮਤ ਜਾਨਹੁ। ਨਾਗਹੁੰ ਕੇ ਇਹ ਪੂਤ ਬਖਾਨਉ।
ਤੁਮਰੇ ਹਾਥ ਆਜ ਯਹ ਆਏ। ਕਰਹੁ ਅਬੈ ਅਪਨੋ ਮਨ ਭਾਏ।62।

ਦੋਹਰਾ: ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਿਜ ਸੁਤਨ ਤੇ, ਤਬੈ ਜੁਦਾ ਕਰ ਦੀਨ।
ਜਾਇ ਬੁਰਜ ਭੀਤਰ ਦਈ, ਇਉਂ ਦੁਸ਼ਟਨ ਤਬ ਕੀਨ।63।

ਸਵੈਯਾ : ਬਾਲ ਬੁਲਾਇ ਲਏ ਜਬਹੀ, ਤਬ ਆਨ ਅਦਾਲਤ ਬੀਚ ਪਠਾਏ।
 ਦੇਖਤ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਆਇ ਸੁ, ਮਾਨਹੁ ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਸੁਹਾਏ।
 ਤਾਹਿ ਮਲੇਛ ਲਗੇ ਦੁਖ ਦੇਵਨ, ਚਾਹਤ ਹੈ 'ਖਲ', ਦੀਨ ਮਿਲਾਏ। ਮੁਰਖ
 ਨਾਹਿ ਮੰਨੈ ਦੁਖ ਸੀਸ ਸਹੈ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹਰਿ ਆਪ ਦਈ ਤਿਨ ਆਏ। 64।

ਪਰਹਾ : 'ਖਮਚੀ' ਸਾਬ ਜੁ ਲਗੇ ਤਬੈ ਦੁਖ ਦੇਵਨ। ਛਾਂਟਾ
 ਦੇਹ ਸੁ ਬਾਲਕ ਫੂਲ, ਧੂਪ ਨਹਿ ਖੇਵਨ।
 ਤਬ ਮਲੇਗੀਏ ਕਹਯੋ, 'ਜੜਾਂ ਤੁਮ ਜਾਹਿ ਹੀ।
 ਇਹ ਮਾਸੂਮ ਹੈ ਬਾਲ ਦੁਖਾਵਹੁ ਨਾਹਿ ਹੀ। 65।

ਦੋਹਰਾ : ਸ਼ੀਰਸ਼ੋਰ ਯਹਿ ਬਾਲ ਹੈ, ਇਨ ਕੋ ਮਾਰਹੁ ਨਾਹਿ।
 ਨੰਦ ਸੁ ਬੂਠੇ ਕੋ ਕਹਯੋ, ਜਾਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ਆਹਿ। 66।

ਸੋਰਠਾ : ਕਵੀ ਪਠਾਣਹਿ ਹਾਹ, 'ਜੜਾਂ ਅਬੈ ਤੁਮ ਜਾਹਿਹੀ।
 ਤਰਸ ਪਇਓ ਨਹੀਂ ਆਇ,' ਬੂਠੇ ਕੋ ਐਸੇ ਕਹਯੋ। 67।

ਚੌਪਈ : ਤਬ ਬੂਠੇ ਨੇ ਮਾਰ ਕਰਾਈ। ਕਬਹੂ ਉਠਾਏ ਕਬਹੂ ਬਿਠਾਈ।
 ਤਬਹਿ ਦੁਸ਼ਟ ਐਸੇ ਫੁਨ ਕਹੈ। ਮਸਤਕ ਸਨਮੁਖ ਟੇਕਹੁ ਅਹੈ। 68।

ਨਹਿ ਜਬ ਮਸਤਕ ਸਨਮੁਖ ਟੇਕਹਿ।
 ਸਾਂਸ ਉਲਟ ਮੁੜ ਪਾਛੇ-ਪੇਖਹਿ।
 ਬਹੁਰੋ ਕਹੀ ਦੁਸ਼ਟ ਯਹਿ ਬਾਨੀ।
 'ਦੇਖੋ, ਬਾਲਕ ਯਹ ਅਭਿਮਾਨੀ?' 69।

ਦੋਹਰਾ : 'ਗੋ ਬਧ' ਕਰ ਕੇ ਲੈ ਆਇ, ਕਹੈ ਸੁ ਚਸਮੁ ਲੇਹ। ਗਊ ਮਾਰ ਕੇ
 ਤੀਨ ਚੁਲੀ ਤੁਮ ਪੀ ਲੇਵਹੁ, ਅਵਰ ਸੀਸ ਮਹਿ ਲੇਹੁ। 70।

ਸੋ ਨਹਿ ਮਾਨਹਿ ਬਾਤ, ਬਹੁਤ ਕਸ਼ਟ ਦੁਸ਼ਟਨ ਦੀਆ।
 ਦੰਤ ਫੜੇ ਤ੍ਰਿਣ ਘਾਸ, ਦੀਨ ਹੋਇ ਰੁਦਨੈਂ ਕਹੈ। 71।

ਚੌਪਈ : ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਐਸੇ ਭਨੈ, 'ਕਿਉਂ ਭਾਈ! ਅਬ ਕਿਉਂਕਰ ਬਨੈ।'।
 ਫੜੇ ਸਿੰਘ ਤਬ ਕਹਯੋ ਬਖਾਨ, 'ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਹੋਵਹਿ ਹਾਨ।' 72।

ਦੋਹਰਾ : ਸੀਸ ਜੁ ਦੇਨੇ ਹੈਂ ਸਹੀ, ਏਨ ਨ ਮਾਨੈਂ ਬਾਤ।

ਧਰਮ ਜਾਇ ਤਬ ਕਉਨ ਗਤਿ, ਯਹ ਪ੍ਰਗਟ ਬਖਯਾਤ।73।

ਸਵੈਯਾ : ਸੋ ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਰਾਮ ਉਚਾਰਤ, ਦੁਸ਼ਟ ਕਹੈ 'ਕਲਮਾ ਜਪ ਮਾਨੀ'।

ਸੋ ਨ ਮੰਨੇ ਤਿਸ ਸੀਸ ਦਯੋ, ਜਿਮ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬਾਤ ਚਲਾਨੀ।

ਮਾਤ ਚਲੀ ਕਰ ਜੌਹਰ ਆਪਹਿ, ਹਾਇ ਸੁ ਹਾਇ ! ਕਹੈ ਜਗ ਬਾਨੀ।

ਲੋਕ ਇਸੇ ਹਾਹਾਕਾਰ ਪਯੋ, ਸੁਰ ਲੋਕ ਬਿਖੈ ਜਸ ਕੀ ਸੁ ਕਹਾਨੀ।74।

ਸੋਰਠਾ : ਭਯੋ ਦੂਧ ਵਹ ਠੌਰ, ਜਾਂਕੋ ਚੁਸਮਾ ਕਹਤ ਹੈਂ।

ਦੇਖੈ ਦੁਸ਼ਟ ਜੋ ਅਉਰ, ਏਹ ਸੁ ਅਚਰਜ ਹੋਤ ਹੈ।75।

ਚੌਪਈ : ਝੂਠਾਨੰਦ ਬਾਤ ਇਉਂ ਕਹੈ—

ਇਨਕੇ ਸੀਸ ਉਤਾਰੇ ਅਹੈ।

ਦੁਇ ਕਟਾਰ ਦੁਸ਼ਟ ਲੈ ਧਾਏ।

ਹਾਥ ਕਾਂਪਿ ਤਿਸ ਨਾਹਿ ਚਲਾਏ।76।

ਦੋਹਰਾ : ਬਹੁਰੇ ਫੇਰ ਪਠਾਣ ਨੇ, 'ਲਾਨੂਤ' ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ।

'ਜੜਾ ਤੁਮਾਰੀ ਜਾਤ ਹੈ', ਉਢੇ ਕੂਕਯੋ ਆਇ।77।

ਚੌਪਈ : ਗਯਾਨੰਦ ਇਕ ਅਉਰ ਪਠਾਯੋ।

ਲੈ ਕਟਾਰ ਬਗਲ ਮੈਂ ਆਯੋ।

ਤਿਸ ਕੋ ਦੇਖਿ ਬਹੁਤ ਡਰ ਪਾਯੋ।

ਜਨੁ ਪ੍ਰਤਖ ਕਾਲ ਨਿਜ ਧਾਯੋ।78।

ਕੌਨ ਤੁਮੈ ਹੋ ਕਿਸਕੇ 'ਤਾਤਾ'।

ਸਾਫ਼ ਕਹੋ ਤੁਮ ਹਮ ਪ੍ਰਤਿ ਬਾਤਾ।

ਤਬੈ ਤਿਨਹੁ ਐਸੇ ਯਹ ਕਹੀ।

ਹਮੈ ਫਕੀਰ ਸਾਚ ਯਹ ਅਹੀ।79।

ਪ੍ਰਤ੍ਰ

ਚੌਪਈ : ਅਬ ਤੁਮ ਮਨ ਮੈਂ ਡਰੇ ਨ ਕੋਈ।

ਪਾਛੈ ਜੁ ਕਛੁ ਹੂਆ ਸੁ ਹੋਈ।

ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਮੁਹਿ ਐਸੇ ਕਹੈ।

ਮੇਰੇ ਗ੍ਰਹਿ ਲੈ ਜਾਵਹੁ ਅਹੈ।80।

ਯਹ ਸੁਨ ਕੇ ਰਾਜੀ ਤਬ ਭਏ। ਮਨ ਕੇ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।
ਕਹੋ ਅਬੈ ਅਪਨਾ ਤੁਮ ਨਾਮਾ। ਕਾਕੇ ਸੁਤ ਮੁਹਿ ਕਰੋ ਬਖਾਨਾ।81।

ਦੋਹਰਾ : ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਪੂਤ ਹਮੇ, ਦਾਦੀ ਗੁਜਰੀ ਪਾਹਿ।
ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਨਾਮ ਹਮਾਰੇ ਆਹਿ।82।

ਤਿਨੈ ਕਹਯੋ ਅਬ ਡਰਉ 'ਜਿਨ', ਕਿਸੈ ਨ ਮਾਰਨ ਦੇਉ। ਮਤ
ਮੁਖ ਤ੍ਰਿਣ ਮਸਤਕ ਟੇਕਯੋ, ਸੀਸ ਉਤਾਰਹਿ ਲੇਹੁ।83।

ਜਬ ਕਟਾਰ ਸੋ ਸੀਸ ਉਤਾਰੇ। ਚਲਯੋ ਦੂਧ ਤਬ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਕਾਰੇ।
ਝੁਠਾਨੰਦ ਤਬੈ ਆ ਠਾਂਢਉ। ਇਨ ਕੀ ਤਲਿ ਮਮਯਾਈ ਕਾਢਹੁ।84।

ਸੋਰਠਾ : ਦੋਇ ਪਠਾਣ ਲਇਓਹੁ, ਗਯਾਨੰਦ ਕੁਪੂਤ ਨੇ।
ਮੁਏ ਤੇਲ ਲਗ ਆਗ, ਨਿਕਟ ਕੜਾਹੇ ਜਲ ਗਏ।85।

ਏਹ ਨ ਤਲਨੇ ਪਾਇ, ਗਏ ਦੁਸ਼ਟ ਸੋ ਜਲ ਮੁਏ।
ਸੀਸ ਚਿਣੇ ਤਹਿ ਆਇ, ਜਹਾਂ ਚਬੂਤਰੇ ਬੈਠਤੇ।86।

ਚੌਪਈ : ਜੋ ਉਪਰਿ ਤਹ ਬੈਠੇ ਜਾਈ। ਆਧਾ ਹੋਇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਈ।
ਤਬ ਮਲੇਰੀਏ ਐਸੇ ਕਹਯੋ। ਛੋਰ ਹੈਠ ਨੀਚ ਦੈ ਬਹਯੋ।87।

ਜਬ ਦੁਸ਼ਟੀ ਐਸੇ ਦੁਖ ਪਾਏ। ਬਹੁਰੇ ਫੇਰ ਸੀਸ ਕਢਵਾਏ।
'ਰਜ' ਕੋ ਪਾਇ ਪੀਪਲਹ ਬਾਂਧੇ। ਦੁਸ਼ਟ ਗੁਲੇਲੇ ਤੀਰ ਸੁ ਸਾਂਧੇ।88।

ਰੱਸਾ

ਪੜਿਆ ਤੋਤਾ ਪੀਪਲ ਰਹੈ। 'ਗਈ ਤੁਰਕ ਜੜ' ਐਸੇ ਕਹੈ।
ਤੋਤੇ ਕੋ ਗੁਲੇਲੇ ਮਾਰੈ, ਗਈ 'ਦੁਸ਼ਟ ਜੜ' ਯਹੀ ਪੁਕਾਰੈ।89।

ਸੋਰਠਾ : ਸਿਖ ਟੋਡਰ ਮੱਲ ਤੇਹ, ਮਾਤਾ ਕੋ ਐਸੇ ਕਹਯੋ—
ਕਾਰਣ ਭਯੋ ਸੁ ਏਹੁ, ਸੀਸ ਉਤਾਰੇ ਤੁਮ ਸੁਤਨ।90।

ਦੋਹਰਾ : ਤਬ ਮਾਤਾ ਬਿਲਖੀ ਭਈ, ਐਸੀ ਸੁਨੀ ਜੁ ਬਾਤ।
ਦੇਖੇ ਸੀਸ ਜੁ ਲਟਕਤੇ, ਹਿਕ ਮਰੋਰੀ ਖਾਤ।91।

ਚੋਪਈ : ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਐਸੀ ਤੁਮ ਕਰੀ। ਹੋ ਜੀਵਤ ਤੁਮ ਸੀਸ ਉਤਰੀ।
ਐਸੇ ਭਾਖਿ ਮੂਰਛਾ ਪਾਈ। ਘਰੀ ਚਾਰ ਸੁਧ ਫਿਰ ਨਹਿ ਆਈ।92।

ਸਲੋਕ : ਸੰਗ ਸਖਾ ਸਭਿ ਤਜਿ ਗਏ, ਕੋਊ ਨ ਨਿਬਹਿਓ ਸਾਥਿ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਇਹ ਬਿਪਤਿ ਮੈ, ਟੇਕ ਏਕ ਰਘੁਨਾਥ॥93॥

ਦੋਹਰਾ : ਤਬੈ ਪ੍ਰਸਟਕਾ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ, ਆਇ ਗਈ ਤਿਹ ਪਾਹਿ।
ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋ ਯਹ ਕਹਯੋ, ਕਿਉਂ ਰੋਵਹਿ ਬਿਲਲਾਹਿ॥94॥

ਚੋਪਈ : ਟੋਡਰਮੱਲ ਐਸੇ ਫੁਨ ਕਹੈ। ਤੁਰਕ ਨ ਤੁਮਕੋ ਛੋਡੈ ਅਹੈ।
ਮਾਤਾ ਜੀ ਤਬ ਯਹੈ ਪੁਕਾਰੀ। ਕੂਪ ਮਾਝ ਮੁਝ ਦੇਵਹੁ ਡਾਰੀ॥95॥

ਪਰਹਾ : ਟੋਡਰ ਮੱਲ ਯੋ ਕਹਯੋ, ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਲੀਜੀਐ।
ਹੀਰਾ ਤੁਮ ਕੋ ਦੇਉਂ, ਇਹੈ ਨਿਗਲੀਜੀਐ।
ਲਯੋ ਸੁ ਜੋਹਰ ਖਾਇ, ਪਯਾਨੋਂ ਤਬਿ ਭਯੋ।
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਇ, ਆਪ ਮੈਂ ਮਿਲ ਗਯੋ॥96॥

ਸੋਰਠਾ : ਗਏ ਪਠਾਣਹਿ ਪਾਸ, ਟੋਡਰ ਨਾਗਰ ਮੱਲ ਜਬ।
ਕਹਯੋ ਸੁ ਝੂਠੇ ਪਾਸ, 'ਲੋਥਾ' ਅਬ ਸਿਸਕਾਰੀਏ॥97॥ ਲੋਥਾ

ਦੋਹਰਾ : ਤੀਨੇ ਮਿਲ ਕਰ ਗਏ, ਤਬ ਝੂਠੇ ਨੰਦ ਸੁ ਪਾਹਿ।
ਤਬੈ ਪਠਾਣਹਿ ਯਹ ਕਹਯੋ, ਲੋਥ ਸੁ ਇਨਹਿ ਦਿਵਾਇ॥98॥

ਸੋਰਠਾ : ਅਬ ਮਿੱਟੀ ਕਿਹ ਕਾਂਹਿ, ਤੁਮਹਿ ਬਹੁਤ ਜਬਰ ਕੀਆ।
ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਦਰਗਾਹਿ, ਕਿਆ ਮੁਖ ਲੇ ਕਰ ਜਾਂਹਿਗੇ॥99॥
ਤਬ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਹਿ, ਕਹਯੋ 'ਲਿਜਾਵਹੁ ਲੋਥ ਹੀ।'
ਲੈ ਆਏ ਤਿਸ ਠੌਰ, ਚੰਦਨ ਚਿਖਾ ਸਵਾਰੀਓ॥100॥

ਸਵੈਯਾ : ਸਭ ਲੋਕਨ ਮੈਂ ਹਾਹਾਕਾਰ ਭਏ, ਤਬ ਫੂਲ ਸੁ ਚੰਦਨ ਆਨ ਕੇ ਡਾਰੇ।
ਉਤ ਕੀਰਤਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਹੋਇ ਰਹੀ, ਤਿਨ ਨੈਨ ਵਹੈ ਜਨੁ ਨੀਰ ਪਰਨਾਰੇ।
ਧਰਮ ਕਲਾ ਸਿਸ਼ੁ ਸੁਧ ਸਰੂਪਨ ਦੇਹ ਸੁ ਚੰਦਨ ਆਨ ਕੇ ਡਾਰੇ।
ਸਭ ਦੇਵ ਸੁ ਫੂਲ ਬਿਬਾਨ ਲੀਏ, ਸੁ ਚੜ੍ਹਾਇ ਚਲੇ ਕਰਤੇ ਜੈਕਾਰੇ॥101॥

ਸੋਰਠਾ : ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਇ, ਗਏ ਸੁ ਸੁਧ ਸੂਰੂਪ ਮੈਂ।
ਪੁਰੁਪ ਦੇਵ ਬਰਖਾਇ, ਜੈ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਕਰਤੇ ਭਏ।102।

ਤੁਰਕਨ ਕੀ ਜੜ ਕਾਟਿ, ਗਏ ਸੁ ਸਾਚੇ ਖੰਡ ਮੈਂ।
ਜਸ ਕੇ ਭਰੇ ਸੁ ਮਾਟ, ਧਰਮ ਰਾਖਿ ਧਰ ਤੇ ਗਏ।103।

ਦੋਹਰਾ : ਧਰਮ ਕਲਾ ਕੀ ਟੇਕ ਜਿਮ, ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੀਨ।
ਸੀਸ ਦਯੋ ਸਿਰੁ ਨ ਦਯੋ, ਤ੍ਰਈ ਲੋਕ ਜਸ ਲੀਨ।104।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੇ ਪੋਤੇ, ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੂਤ।
ਧਰਮ ਰਾਖਿ ਸੀਸਨ ਦਯੋ, ਪ੍ਰਬਲ ਪੰਥ ਭਯੋ ਸੂਤ।105।

ਕਬਿਤ : ਗੁਰੂ ਜਿਮ ਅਰਜਨ ਕਰੀ ਹੈ ਲਾਹੌਰ ਬਿਖੈ,
ਸੀਸ ਨਿਜ ਦਯੋ ਤਹਾ ਤੁਰਕ ਨਿਹਲਤੇ।
ਤਾਂਹੀ ਕੋ ਨਾਤੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੋ,
ਧਰਮ ਕੋ ਰਾਖਿ ਸੀਸ ਦਯੋ ਦਿੱਲੀ ਚਲਤੇ।
ਤੇਗ ਹੂੰ ਬਹਾਦਰ ਕੇ 'ਨਾਤੀ' ਬਾਤੇ ਐਸੀ ਕਰ, ਪੜ੍ਹ
ਸੀਰੰਦ ਸੀਸ ਦੇ ਕੈ ਬੀਰ ਭਏ ਹੈਂ ਅਚਲਤੇ।
ਤਾਂ ਦਿਨ ਕੀ ਪੰਥ ਕਲਾ, ਦਿਨ ਦਿਨ ਸਵਾਈ ਹੋਤ,
ਤੁਰਕ ਮਲੇਛ ਜਾਤ ਦਿਨ ਦਿਨ ਗਲਤੇ।106।

ਦੋਹਰਾ : ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਧ ਕਰਿ ਜੂਝੇ ਚਮਕੌਰ।
ਸੀਰੰਦ ਬਿਖੇ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਕੀ ਠੌਰ।107।
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਨਯੋ, ਚਿਣੇਂ ਸੀਸ ਕੀ ਬਾਤ।
ਗੁਜਰੀ ਉਜਰੀ ਤਬ ਕਹਯੋ, ਫੁਨ ਕਹਯੋ ਪੈਨ ਪੈਨ ਮਾਤ।108।
ਤਬ ਸਿਖਨ ਸੋ ਪੂਛਤ ਭਏ, ਕਹੋਂ ਤਰਸ ਕਾਹੂੰ ਕੀਨ।
ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਛਤ੍ਰੀ ਲੋਕ ਨਰ, ਹਾਹਾਕਾਰ ਨਹਿ ਦੀਨ?।109।

ਸੋਰਠਾ : ਤਬ ਸਿਖਨ ਗੁਰ ਸੰਗ, ਬਾਤ ਸੁ ਐਸੇ ਕਹਿ ਦਈ—
ਸਬਹੀ ਲੋਕ 'ਉਪੰਗ', ਹਾਹਾਕਾਰ ਨ ਕਿਸ ਕੀਯੋ।110। ਗੀਟੇ

ਸਵੈਯਾ : ਏਕ ਪਠਾਣ ਮਲੇਰੀਏ ਕੋਟ ਹੀ ਕੋ ਤਿਨ ਕੀਨੋ ਬਹੁ ਹਾਹਾਕਾਰਾ।
 'ਏ ਸ਼ੀਰਸ਼ੋਰ ਨਹਿੰ ਮਾਰੇ ਰੇ', ਵਹ ਪਠਾਣ ਤਥੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਪੁਕਾਰਾ।
 ਸੁੱਚਾਨੰਦ ਅਨੀਤ ਕਰੀ ਸ਼ਿਸ਼ੁ ਸੋ, ਬੋਲੇ-ਸੁਰ ਝੂਠਾਨੰਦ ਅਹੰਕਾਰਾ।
 ਮਲੇਰੀਏ ਕੀ ਜੜ ਰਹੀ ਮਲੇਛੋਂ ਕੀ ਗਈ,
 ਡਾਰ ਦਈ ਜਿਹ ਸਿੰਧੂ ਹੈ ਖਾਰਾ॥111॥

ਦੋਹਰਾ : ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬੋਲ ਕੈ, ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ—
 ਜੇ ਕੋ ਸਿਖ ਮੇਰਾ ਹੋਇ, ਸੀਰੰਦ ਕੀ, ਈਟ ਨਦੀ ਮਹਿ ਪਾਇ॥112॥
 ਈਟ ਨਦੀ ਸੀਰੰਦ ਕੀ, ਜੋ ਨਰ ਦੇਵਹਿ ਡਾਰ।
 ਤਿਸ ਸਿਖ ਪੁੰਨ ਬਹੁਤਾ ਲਹਿਯੋ, ਅਸੁ ਗਜ ਗਊ ਅਪਾਰ॥113॥
 ਤਿਸ ਠਾਂ ਕੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਣ ਗਹਿ, ਮਾਰੇ ਸਿਖ ਜੁ ਕੋਇ।
 ਸੋ ਮੇ ਪੁਰਿ ਬਾਸਾ ਲਹੈ, ਤਿਸ ਸਿਖ ਅਟਕ ਨ ਹੋਇ॥114॥
 ਤੁਰਕ ਮਲੇਛਨ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ, ਡਾਰਹੁ ਕੂਕਰ ਮਾਸ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਬਿਸਾਲ ਕਹਿ, ਸਭ ਮਲੇਛ ਕੋ ਨਾਸ॥115॥

ਸਵੈਯਾ : ਜਬ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਨ ਕੀ, ਸਭ ਸਿਖ ਕਰਨ ਅਤਿ ਸੋਗਹਿ ਲਾਗੇ।
 ਰੋਇ ਕਰੈ ਬਿਲਲਾਟ ਬਛੇ, ਅਨੰਦ ਗਏ ਮਨ ਸੋਗਹਿ ਪਾਗੇ।
 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹਯੋ ਕਰ ਕਾਰ ਕਢੇ, ਤਥੈ ਪਰ ਲਕੀਰ ਨ ਕਾਢੇ ਆਗੇ।
 ਬਹੁ ਲਕੀਰ ਕਢੀ ਗੁਰ ਜੀ ਕਹਯੋ, ਤਬ ਮੇਟ ਦਈ ਸਿਖਨ ਅਨੁਗਾਗੇ॥116॥

ਚੌਪਈ : ਸਾਹਿਬ ਹੁਕਮ ਮੁਖ ਸੋਂ ਕਹਯੋ, ਸੁਨਹੁ ਸਿਖ ਮਨ ਲਾਇ।
 ਹਰਖ ਸੋਗ ਕਛੁ ਉਪਜ ਮਨ, ਕਾਰ ਮੇਟੀ 'ਖਟੀ' ਬਨਾਇ॥117॥ ਕੱਢੀ
 ਤਬ ਸਿਖਨ ਕਰ ਜੋਰ ਕੈ, ਐਸੇ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ।
 ਖਾਟੀ ਮੇਟ ਲਕੀਰ ਕਾ, ਹਰਖ ਨ ਸੋਗ ਸੁਭਾਇ॥118॥
 ਜਿਉਂ ਤੁਮ ਖਟ ਮੇਟ ਲਕੀਰ ਕਾ, ਹਰਖ ਨ ਕਰਤੇ ਹੋਗੁ।
 ਤਿਉਂ ਮਾਯਾ ਪਦਾਰਥ ਆਇ ਜਾਇ, ਭੂਲ ਗੁਰੂ ਨਹਿੰ ਸੋਗ॥119॥

ਦੋਹਰਾ : ਤਬ ਸਿਖਨ ਗੁਰਬਚਨ ਸੋਂ ਦੀਨੇ ਸੋਗ ਨਿਵਾਰ।
 ਸੋਗ ਸਿਖਨ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਤੁਰਕਨ ਕੇ ਗ੍ਰਹਿ ਡਾਰ।120।
 ਗੁਰ ਅਸੋਗ, ਸੋਗੀ ਨ ਸਿਖ, ਸੋਗ ਮਲੇਛਨ ਲੀਨ।
 ਜਸ ਰਾਖਿ ਗੁਰ ਧਰਮ ਕੀ, ਧੁਜਾ ਬਾਂਧ ਧਰਿ ਦੀਨ।121।
 ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸਦ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਖੈ, ਝੰਡੇ ਝੁਲਤ ਨਿਸ਼ਾਨ।
 ਗਾਵਤ ਗਰਜਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਨਿਧਾਨ।122।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ
 ਧਰਮ ਰਾਖਿ, ਸੀਸ ਸਮਰਪਤੇ
 ਸਾਖੀ ਸੰਪੂਰਨ।

ਅੰਤਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ 1764 ਈ. ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਰਹੰਦ ਉਜਾੜੀ ਤਾਂ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਸੋਗ ਛਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿੱਖ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਸੰਕੇਤ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਰਚਨਾਕਾਲ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੀਸ ਕਟਾਰ ਨਾਲ ਉਤਾਰੇ ਗਏ ਤੇ ਇਕ ਚੌਤਰੇ ਹੇਠ ਚਿਣੇ ਤੇ ਦੱਬੇ ਗਏ। ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਥੇ ਦਰਜ ਨਹੀਂ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ (ਸੈਣਾ ਸਿੰਘ), ਬੰਸਾਵਲੀਨਾਮਾ (ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿੱਬਰ), ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਬਾਵਾ ਸੂਰੂਪ ਚੰਦ), ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਪਾ: ੧੦ (ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ), ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ (ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ) ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ) ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੱਲਾਦਾਂ ਵਲੋਂ ਤੇਜ਼ ਕਟਾਰ, ਛਰੀ, ਖੰਡੇ ਜਾਂ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਜ਼ਿਬਹ ਕਰਨਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਦੀਵਾਰ ਵਿਚ ਚਿਣੇ ਜਾਣ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾਈ। ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਜਦ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੋ-ਚਾਰ ਇੱਟਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਤੋੜਦਾ ਭੈਂਦਾ। ਇਹ ਗੀਤਿ ਕਵੀ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ। ਆਖ਼ਰ ਇਸ ਨਾਮੁਰਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਮਲਬਾ ਹੇਲ ਲਾਈਨ ਉੱਤੇ ਵਿਛਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਇਆ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਦਾ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਕੁਝਾਂ ਨਹੀਂ, ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਸਧਨਾ ਭਗਤ ਸਰਹੰਦ ਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਅਧੂਰੀ ਮਸਜਿਦ ਅਜੇ ਤਕ ਖੜੀ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਏ ਲੋਕਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਸੀਤ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਵਿਚ ਚਿਣੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ, ਫ਼ਤਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਉਹ ਕੰਧ ਵਿਚ ਚਿਣਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੀਵਾਰ ਧੜਮ ਕਰਕੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਸੰਤ ਹੁਣ ਤਕ ਇਉਂ ਧਾਰਨਾ ਲਾਉਂਦੇ ਸੁਣੀਂਦੇ ਹਨ :

‘ਜਦੋਂ ਸਧਨੇ ਨੇ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿਆ, ਧਾੜ ਧਾੜ ਕੰਧਾਂ ਡਿੱਗ ਪਈਆਂ।’

ਖ਼ੈਰ, ਦੀਵਾਰ ਵਿਚ ਚਿਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਦਾ ਸੀ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਸਹਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਇਧਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਇਸ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਾਕੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੋਹ-ਗ਼ੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਗੋਂ ਬੜੇ ਫ਼ਖ਼ਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ :

ਇਨ ਪੁਤ੍ਰਨ ਕੇ ਸੀਸ ਪੈ, ਵਾਰ ਦੀਏ ਸੁਤ ਚਾਰ।

ਚਾਰ ਮੂਏ ਤੋਂ ਕਿਆ ਭਯਾ, ਜੀਵਤ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ।

ਇਕ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਪਿਤਾ ਦੇ ਚਾਰੇ ਬੱਚੇ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ, ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਸੌਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਕਵੀ ਨੇ ਇਹ ਵੇਦਨਾ-ਮਈ ਮਨੋ-ਚਿਤ੍ਰ ਇਕ ਛੰਦ ਵਿਚ ਇਉਂ ਖਿਚਿਆ ਹੈ :

ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਚੱਲੇ,

ਜੋੜੀ ਏਸ ਪਾਸੇ ਜੋੜੀ ਓਸ ਪਾਸੇ।

ਓਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਿਚ ਹੈਸੀ,

ਬੋੜੀ ਏਸ ਪਾਸੇ ਬੋੜੀ ਓਸ ਪਾਸੇ।

ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜੇ

‘ਜੋੜੀ ਏਸ ਪਾਸੇ ਤੋੜੀ ਓਸ ਪਾਸੇ।’

ਚਾਰੇ ਲਾਲ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਵਾਰ ਕੇ ਤੇ,

ਤੋੜੀ ਏਸ ਪਾਸੇ ਜੋੜੀ ਓਸ ਪਾਸੇ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਜੇਹੀ ਬੇਮਿਸਾਲ

ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਕਿਤਨੇ ਕਵੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਉਠਾਈਆਂ,
ਕਈ ਕਿੱਸੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਪਰ ਇਹ ਮਜ਼ਮੂਨ ਫਿਰ ਵੀ ਪੁਰਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।
ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਨਜ਼ਮਾਂ ਲਿਖੀਆਂ
ਗਈਆਂ। ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਮਿਥਲੀ ਸ਼ਰਨ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ
ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ :

ਜਿਸ ਕੁਲ ਜਾਤਿ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਬੱਚੇ, ਦੇ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਯੋਂ ਬਲੀਦਾਨ।

ਉਸ ਕਾ ਵਰਤਮਾਨ ਕੁਛ ਭੀ ਹੈ, ਪਰ ਭਵਿੱਖਯ ਹੈਂ ਮਹਾਂ ਮਹਾਨ।

(ਗੁਰੂ ਕੁਲ)

ਮਿਰਜ਼ਾ ਮੁਹੰਮਦ ਅਬਦੁਲ ਗ਼ਨੀ ਨੇ 'ਜੌਹਰਿ ਤੇਗ' ਨਾਂ ਹੇਠ ਵੱਡੇ
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਲਿਖੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ੇਅਰ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਰੱਖਦੇ
ਹਨ, ਅਜੇ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ 'ਤੇ ਹਨ :

ਮੁੜ ਕੋ ਭੀ ਦੀਜੇ ਹੁਕਮ ਕਿ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਊ ਮੈਂ।

ਜਾਏ ਬਲਾ ਸੇ ਜਾਨ ਪੇ ਵਾਪਸ ਨਾ ਆਊ ਮੈਂ।

ਜੋਸ਼ ਸੇ ਮੈਦਾਂ ਮੇਂ ਕਦਮ ਕੋ ਬੜਾਊ ਮੈਂ।

ਭੂਚਾਲ ਕੀ ਤਰਹ ਸੇ ਜਹਾਂ ਹਲਾਊ ਮੈਂ।

ਨਾਮ ਕਾ ਅਜੀਤ ਹੂੰ ਜੀਤਾ ਨਾ ਜਾਊਂਗਾ।

ਜੀਤਾ ਤੋਂ ਸ਼ੈਰ ਹਾਰ ਕੇ, ਜੀਤਾ ਨਾ ਆਊਂਗਾ।

ਲੜਕੇ ਨੇ ਲੜ ਕੇ ਜਾਨ ਦੀ ਆਖਰ ਕੋ ਜੰਗ ਮੈਂ।

ਆਯਾ ਬਾ ਹੌਸਲੇ ਸੇ ਧਰਮ ਕੀ ਉਮੰਗ ਮੈਂ।

ਬੇਟੇ ਕੇ ਕਤਲ ਹੋਨੇ ਕੀ ਪਹੁੰਚੀ ਜੂੰਹੀ ਖ਼ਬਰ।

ਜਾਨਾ ਯਿ ਬਾਪ ਨੇ ਹੁਆ ਕਤਲ ਵਹ ਪਿਸਰ।

ਸ਼ੁਕਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਾ ਕੀਆ ਝਟ ਉਠਾ ਕੇ ਸਰ।

ਔਰ ਅਰਜ਼ ਕੀ ਕਿ ਬੰਦਾ ਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀ ਕਰ ਨਜ਼ਰ।

ਮੁੜ ਪਰ ਸੇ ਆਜ਼ ਤੇਰੀ ਅਮਾਨਤ ਅਦਾ ਹੁਈ।

ਬੇਟੇ ਕੀ ਜਾਂ ਧਰਮ ਕੀ ਖ਼ਾਤਰ ਫਿਦਾ ਹੁਈ।

ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਹਣੀ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਕੀਮ ਅੱਲ੍ਹਾ ਯਾਰ ਖ਼ਾਂ ਜੌਗੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ 1913

ਈ. ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦਾਨਿ ਵਫ਼ਾ ਨਾਂ ਹੇਠ ਸਰਹੰਦ ਦਾ ਸਾਕਾ, 1915 ਈ. ਵਿਚ ਗੰਜਿ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨਾਮ ਹੇਠ ਚਮਕੌਰ ਦਾ ਸਾਕਾ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਿਦਕੀ ਸ਼ਾਇਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸਾਲਾ 'ਗਊ ਮਾਤਾ' ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਿ-ਪੰਜਾਬ ਐਡੀਟਰ 'ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ' ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ 'ਤੇ ਹੀ ਇਸ ਨੇ ਇਹ ਸਾਕੇ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਮ ਵਿਚ ਲਿਖੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਾਵਿਕ ਖੂਬੀਆਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਪਾਠਕ ਖੁਦ ਦੇਖਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਕਵੀ ਨੇ ਕਿਸ ਖੂਬਸੂਰਤੀ, ਜੋਸ਼, ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਵੀ ਦਾ ਇਹ ਮਾਣ ਤੇ ਫ਼ਖ਼ਰ, ਯੋਗ ਹੀ ਹੈ:

ਅਸ਼ਯਾਰ ਸੇ ਮੁਰਦੋਂ ਕੋ ਭੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੀਆ ਮੈਂ ਨੇ।

ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਮਰੀਜ਼ੋਂ ਕੋ ਮਸੀਹਾ ਕੀਆ ਮੈਂ ਨੇ।

'ਉਰਦੂਇ ਮੁਅੱਲਾ' ਕੋ ਮੁਜੱਲਾ ਕੀਆ ਮੈਂ ਨੇ।

ਨਾ ਪੈਦ ਥਾ ਜੁ ਰੰਗ ਵੁਹ ਪੈਦਾ ਕੀਆ ਮੈਂ ਨੇ।

ਤਹਸੀਂ ਲੀਆ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਟੁਟੇ ਹੁਏ ਦਿਲ ਸੇ।

ਬਸ ਇਸ਼ਕ ਕੇ ਮਾਰੇ ਹੁਏ ਲੂਟੇ ਹੁਏ ਦਿਲ ਸੇ। 67।

(ਗੰਜਿ ਸ਼ਹੀਦਾਂ)

ਇਹ ਅਮੋਲਕ ਰਚਨਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਹ ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਏ, ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਲਿਪੀਆਂਤਰ ਕਰ ਕੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅੱਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਆਸ ਹੈ ਸਾਹਿਤ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਗੇ।

ਕਲਮ ਮੰਦਿਰ, ਪਟਿਆਲਾ

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ

1967